

Jarl Hjalmarson – en högerledare med medvind

Av: Karl Jonsson

Jarl Hjalmarson (1904-1993) är på många sätt en av de mest legendariska högerpolitikerna som Sverige begåvats med. Hjalmarson är ett unikt fenomen på många plan. Exempelvis är han helt ensam bland 1900-talets svenska partiledare att vara ihågkommen för sin klädsel. Han bar nämligen alltid fluga, vilket även på 1950-talet var att se som aningen udda.

Studenttiden: från radikal till konservativ

Hjalmarson började sin politiska bana under sin tid som juridikstuderande vid Uppsala universitet. 1924 var han med om att bilda vänsterrörelsen Clartés Uppsala-avdelning. Hans vänstersympatier blev dock korta och Hjalmarson letade sig snabbt fram till den ledande kretsen av medlemmar i Sveriges Nationella Ungdomsförbund (SNU). Hjalmarson anslöt sig även till den konservativa studentföreningen Heimdal, som också strax efteråt anslöt sig till SNU. Han blev ordförande för föreningen Heimdal under dess 38:e verksamhetsår.

Under större delen av sin studenttid var Hjalmarson öppet kritisk mot demokratin som överbryggande samhällsåskådning. Detta gav han inte minst uttryck för i tidskriften *Det Nya Sverige*, som han var en mycket flitig skribent i. Idéutvecklingen inom ramen för *Det Nya Sverige* har bland annat behandlats av historieforskaren Rolf Torstendahl. I Torstendahls doktorsavhandling, mellan nykonservatism och liberalism, återges en artikel där Hjalmarson skriver att konservatismen måste vara en reaktion mot "den demokratiska frossan" och att "konservatismen inte är något för den som när sig vid demokratins köttgrytor". Hjalmarson menade vidare att konservatismen skulle mala sönder "den demokratiska ideologin" och ersätta den med "sina egna positiva begrepp". Vad dessa positiva begrepp egentligen bestod i är aningen luddigt. Men klart var att han ville ha ett system som säkerställde inflytande från samhällets naturliga och organiskt framväxta institutioner.

I kretsen kring Föreningen Heimdal kom Hjalmarson att lära känna Gunnar Heckscher. Det sägs att Hjalmarson i långa dialoger med Heckscher kom att ändra uppfattning om demokrati. Jag låter Heckschers inverkan härom vara osagt men klart är i vart fall att Hjalmarson förändrades. Det pratas ofta om den yngre och den äldre Hjalmarson (ergo den demokratiska och den mindre demokratiska Hjalmarson).

Den som vill fördjupa sig i Jarl Hjalmarsons politiska resa rekommenderas att läsa Stig-Björn Ljungrens politiska biografi över Hjalmarson: *En konservativ i skjortärmarna* (Hjalmarsson & Högberg 2004).

Snabb partikarriär

Efter avslutad jur. kand. rekryterades han till Arvids Lindmans ministär 1929, som Lindmans personlige sekreterare. När ministären Lindman upplöstes 1930 blev Hjalmarson istället ombudsman vid Högerens riksorganisation.

Under 1930-talets första år rådde stor turbulens kring SNU och dess relation till Högern. SNU hade under 20-talets senare hälft kraftigt radikaliserats och fortsatt än längre ut på den demokratikritiska väg som Hjalmarson själv lämnat. Men Hjalmarson innehade ett stort förtroendekapital såväl hos SNU-ledningen som hos högerledaren Lindman och kom att agera medlare mellan parterna. 1933 kom Hjalmarson att bli ordförande och initiativtagare till Konservativ Ungdom, som var tänkt att vara en mer partilokal ungdomsorganisation till högern. Hjalmarson var dock tydlig med att det var ett komplement och inte en konkurrent till SNU. Projektet med Konservativ Ungdom lades ner när SNU bröt med högern och Ungsvenskarna bildades 1934.

Som riksombudsman kom Hjalmarson även att arbeta nära Arvid Lindmans ersättare Gösta Bagge. 1937 tog Hjalmarson ett politiskt avbrott, med diverse sysslor inom näringslivet och försäkringsbranschen, men gjorde en comeback redan 1944 när han lät sig väljas som vice partiordförande för Högerpartiet. 1947 blev han riksdagsman i andra kammaren, där han snabbt blev känd som en lysande retoriker.

Framgångsrik partiordförande

Vid en extra partistämma i Stockholms konserthus i början av januari 1950 valdes Jarl Hjalmarson enhälligt till Fritiof Domös efterträdare som partiordförande för Högerpartiet. Det var knappast något dukat bord Fritiof Domö lämnade efter sig, valresultaten för Högerpartiet var rekordlåga. Speciellt andrakammarvalet 1948 hade sugit musten ur partiorganisationen. Redan i sitt inledningstal kom Hjalmarson att gå hårt åt den reglerings- och socialiseringsiver som präglade socialdemokraterna. Denna kritik kom att bli högerns huvudfråga under hela 50-talet. Hjalmarson lyckades också där Domö misslyckats. Under hans tid som partiordförande ökade partiet från rekordlåga 12,5 procent till 19,5 procent. Vid extravalet 1958 blev Högerpartiet det största borgerliga partiet.

Hjalmarson har också blivit känd för att lansera begreppet *ägardemokrati*, vilket levde kvar i partiet ända in i Bohmans partiordförandeskap (1970-81). I en radiodebatt från tidigt 1950-tal förklarade han för lyssnarna innebörden i ordet ägardemokrati:

- Vårt partis främsta mål är en egendomsägande demokrati, där så många som möjligt är ägare. En förutsättning för detta är att vi gör rent hus med den kommunistiska synen på äganderätten med staten som ensam ägare. Folket kan lita på högern, och alldeles särskilt i vårt motstånd mot den kommunistiska politiken.

Socialdemokraterna menade att borgerligheten ville lägga produktionsmedlen i händerna på några få bemedlade, men Hjalmarson vände på argumenten och framhävde att det tvärtom var socialismen som ledde till fåtalsvälde.

Hjalmarson fortsatte och briljera retoriskt. I en av hans mest kända replikväxlingar med statsminister Tage Erlander svarade Hjalmarson på Erlanders påstående om att en planhushållning är nödvändig för välfärden enligt följande: "Regeringen kallar sin politik planhushållning, men i själva verket har den varken plan, hus eller hållning".

Hjalmarsonaffären

Jarl Hjalmarson begåvades också med att få sitt efternamn som prefix till ordet affär, vilket också utmärker honom som politiker. Som alla högermän av sin tid var Hjalmarson en manisk motståndare till öststaterna och kommunismen. När den svenska regeringen 1959 bjöd in sovjetdiktaturens regeringschef Nikita Chrusjtjov till ett Sverigebesök gick Hjalmarson ut hårt och fördömde regeringens oförmåga att visa klar front mot öststatskommunismen. När debatten om Chrusjtjovs förestående besök blossade upp valde nämnde regeringschefen att ställa in sin Sverigeresa. Erlander svarade med att utesluta Hjalmarson ur den svenska FN-delegationen, vilket fullt naturligt frambringade en häftigt politisk strid.

Avgång och fortsatt engagemang

Högerpartiets valframgångar vände i riksdagsvalet 1960. Hjalmarson och hans ständige vapendragare partisekreteraren Gunnar Svärd fick hård intern kritik vilket ledde till att de båda annonserade sin avgång. Arbetet med att välja Hjalmarsons efterträdare blev känslösamt. Den försiktige och kompromissvillige akademikern Gunnar Heckscher ställdes mot den mer långtgående och principfaste Leif Cassel. Hjalmarson tog ställning mot sin gamle Heimdal-kompis Heckscher, vilket inte kan ha varit det lättaste. Gunnar Heckscher avgick emellertid med segern trots den avgående partiledarens ogillande.

Efter sin partiledartid hann Hjalmarson bland annat med att vara landshövning i Gävleborg och ordförande för Röda Korset. Jarl Hjalmarson dog i sitt hem på Lidingö 1993 vid en ålder av 89 år.